

[Faint, illegible handwritten text on the spine]

Contenta

1. Lassenij ^{2m} de sancta Deitate
2. Spizelij de Atheismi radice
3. D. Justi Gesenij Buchlein
von außerschlachtung der
totten.
4. S. Anastasij, et Cyrilli
Alexandrini compendii
vera orthodoxa fidei
expositio et B. Honelij
Episcopi Ravennae Epistola in
qua praecipuae Arijj objectiones
contra divinit. filij doctè confu-
tantur.
5. Quistorpij Quaestio hymnosica
Utrum sine lesione con-
scientiae, pro salute seu in-
sanitatem aliorum, bibere li-
ceat?
6. J. Avianij, Adamus lapsus,
Tragoedia nova.

64

Samuel

27

ite
lie

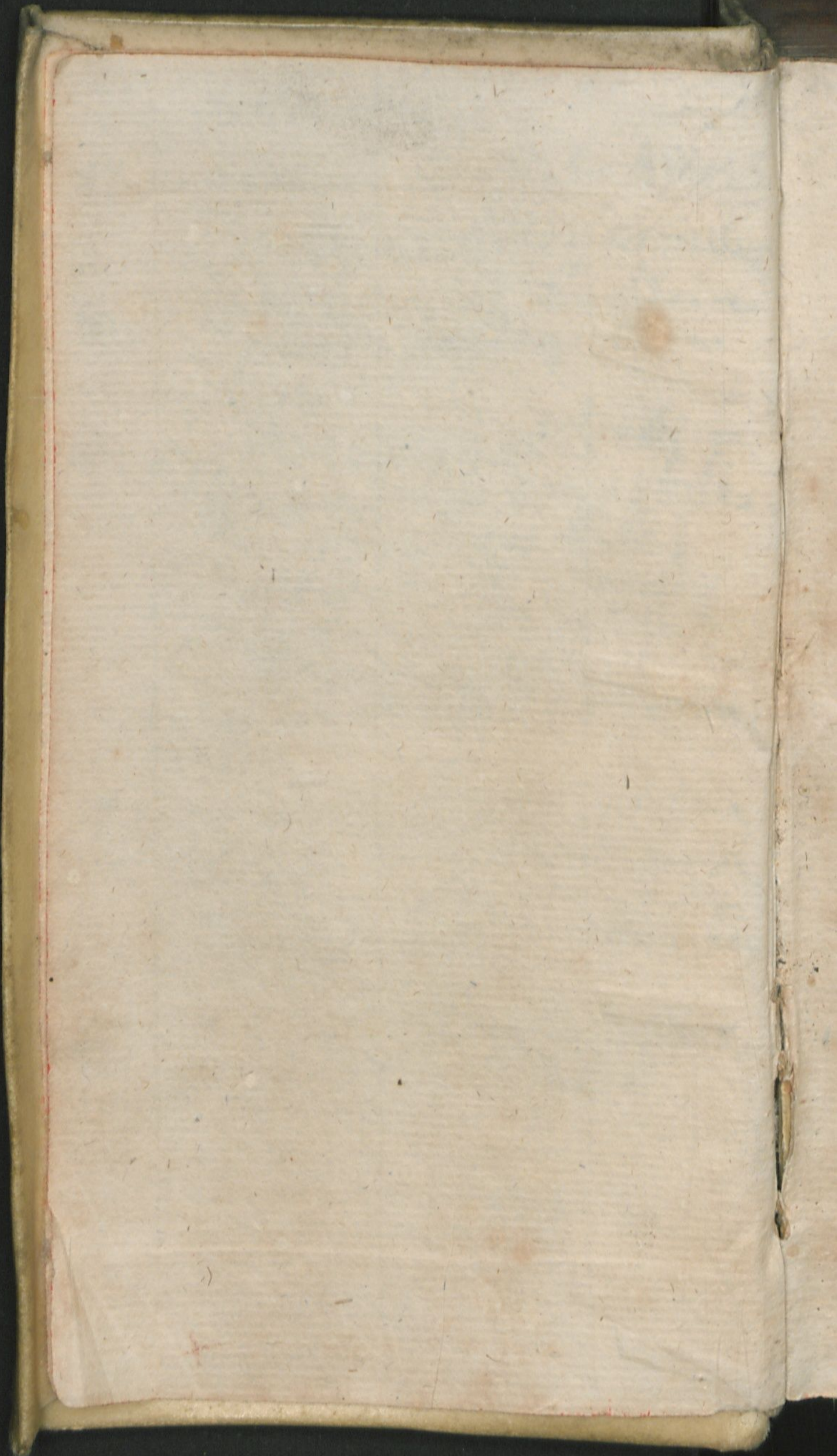
u
u

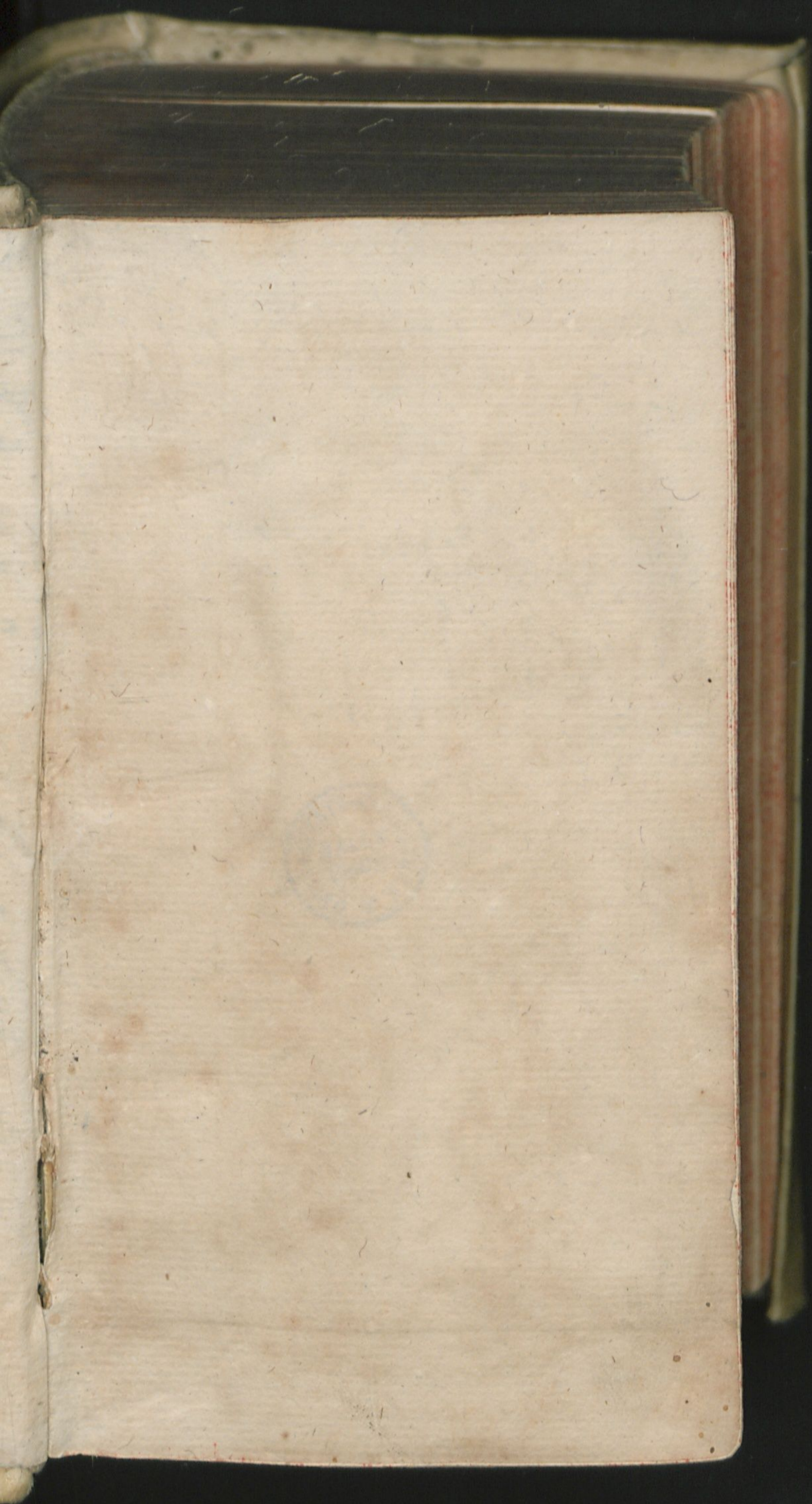
n
us

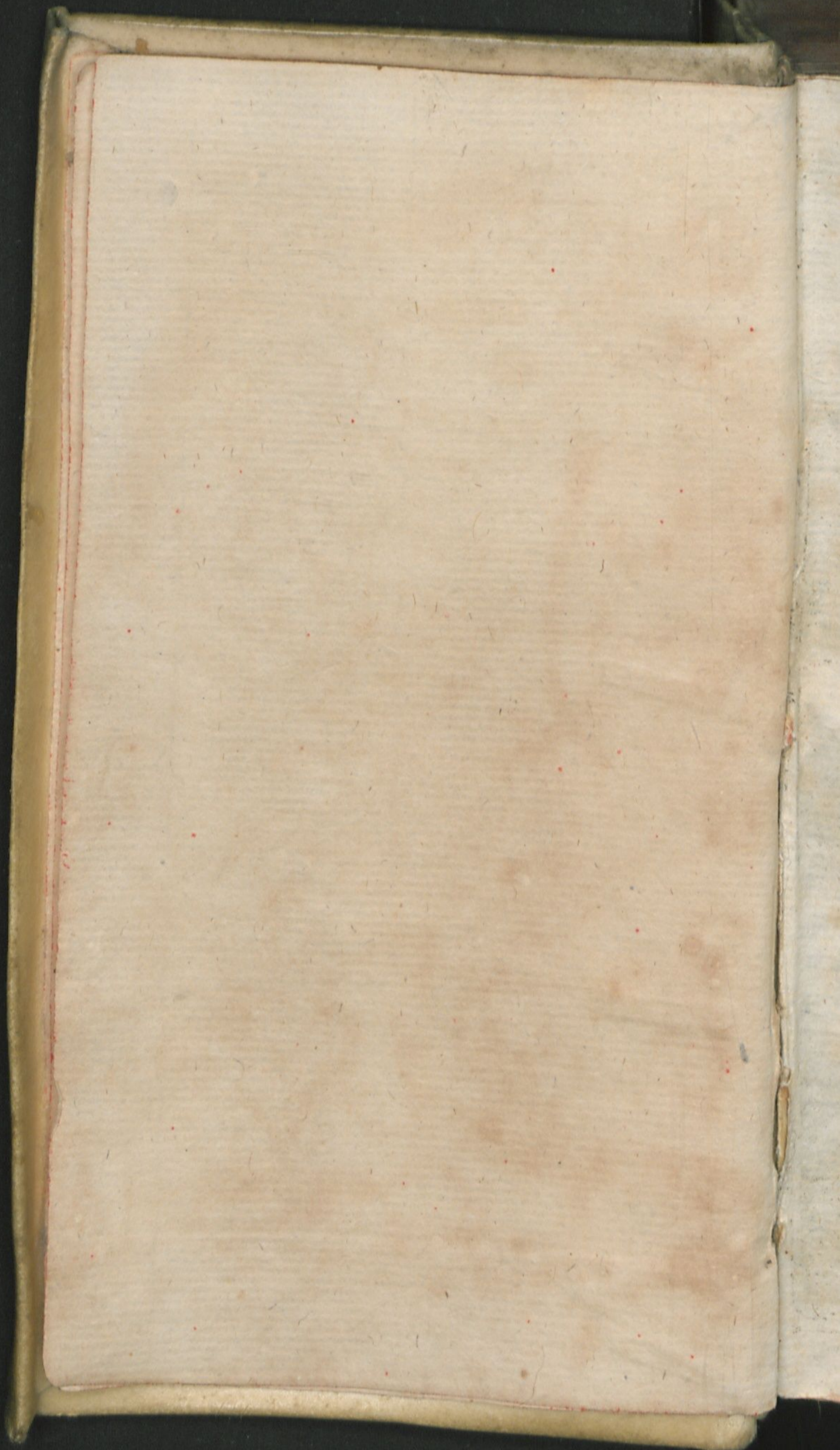
u

u
u
u

u

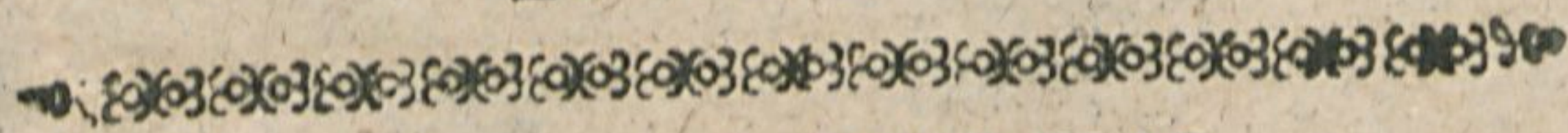
2.

1

THEOPHILI SPIZELII
DE
ATHEISMI
RADICE,

Ad
VIRUM NOBILISS. &
AMPLISS.

Dn. D. HENRICUM
MEIBOMIUM
EPISTOLA.

AUGUSTÆ VINDELIC.
Apud Gottlieb Gobelni / M. DC. LXVI.

1456

[Gottlieb Spitzel]

V I R O

NOBILISS. AMPLISS. &

EXCELLENTISS.

DN. HENRICO
MEIBOMIO,

DOCTORI MEDICO, ET IN
ACADEMIA JULIA PROF. P.
CELEBERRIMO, &c.

THEOPHILUS SPIZELIUS

S. P. D.

Uamvis jucundissimam ex
eâ, quæ Tecum mihi quon-
dam Lugduni Batav. (cum
sub eodem contubernio
viveremus) constituta est
consuetudine, acceperim voluptatem;
haud leviolem tamen felicitatem non a-
deò pridem Tuæ illæ gratissimæ attule-
runt literæ, quæ cœptam olim amicitia
nostræ telam instaurarunt, & in eam stu-
diorum partem me rapuerunt, unde con-

A 2

sulto

sultò jam diu pedem retuleram, experien-
tiâ nimirum edoctus, quod ad scripta se-
culo hoc evulgata ex Talmudis tractatu
de Sabbatho fol. 32. col. 1. alicubi accom-
modat Magnus Buxtorfius: אדם יוצא

לשוק יהי רומה לעיניו במי שנמטר
: לסרדיוס Hoc est: *Homo prodiens in
forum (vel in publicum) est in oculis suis
quasi tradendus licitori*; quandoquidem
ut Glossator ibi habet R. Salomo :

מצדדים שם מריבות ובעלי דיונים
: ברתיים וישראלים *Reperiuntur illic
contentiones, hominesq; litigiosi, tam ex
Gentilibus, quam ISRAELITIS.* Ac-
cidit sane idem (laudato Buxtorfio in
Vindiciis Histor. S. Coenæ adversus Ca-
pellum ©. II. observante,) exulcerato
hoc seculo quamplurimis, qui scriben-
do prodeunt in publicum, ut hoc ipso
publicæ se exponant alexæ, nihilque ha-
beant aliud, quod expectent, quam non
necessarias disputationes, lites, controver-
sias; idq; non solum à ברתיים profes-
sibus & adversariis, sed & ab ישראלים
Israëlitis, h. e. AMICIS, seu orthodoxam
Reli-

RADICE.

§

Religionem profitentibus. *Laudis verò nihil eis sperandum* (verba Cel. Vossii exemplo proprio edocti, ex præfat. Theol. Gentil. adscribo,) *propter ambitiosulos istos, in strenua inertia & ingenii & facundia laudem solis sibi vindicantes, aliis relinquentes duntaxat laboris gloriam cum Arcadico ut loqui amant pecore communis.*

Quamobrem multa mecum tentare ausus, perpauxilla foris nec nisi discendi causa hæctenus edere constitui; cuiusmodi illud quoq; ATHEISMI est Scrutinium, cuius in literis nuper ad me davis talem fecisti mentionem. *Tuus de Atheismo Liber placuit omnibus, ne de me quid dicam, qui non parum ejus pretium & in Academia & in Aula excãdefeci. Legerunt eum plurimi. Maxima mihi τὸν ἀθεῶν in peregrinationibus meis occurrit & frequentia & varietas, possis tamen ad illa quæ Tu fecisti commodè reducere. Quod equidem encomium tametsi nequaquam in me agnosco, gratissimam tamen scito fuisse incitationem Tuam, ex quâ posthac intelligam majores mihi conatus suscipiendos,*

A 3

si mo-

si modo non evanescere paterer, vestram de studiis meis expectationem. Minimè verò MEIBOMI Excell. ignoras, istud (quo de scribis,) Atheismi Scrutinium haud æquè gratum acceptumque omnibus fuisse, iis præcipuè, *qui* (verba Tua sunt) *forte in eo non nihil perstricti, quod sunt videri nolunt.* Et quamvis in ea præfatione monuerim, haud omnem Atheismi suspicionem effugituros eos, qui libellum istum ferre nequirent, attamen gravem ac molestum non paucis accidisse, cum ipsa experientia aliquot amicorum me docuerunt epistolæ; quorum alius nuper indicavit, Scrutinium Atheismi ab Atheo quodam refutatum iri publicè; Alius alios prædixit adversarios, Cartesiani videlicet nominis defensores, eò quod ejus Philosophia in Academiæ Gallicæ ut authentica introducenda, & posthac non secus ac apud nos Aristoteleæ imò multò sacratius sit observanda. Quæ, eusdemq; farinae tela omnia veritatis clypeo munitus, lubenti exciperem animo, nec causæ præclaræ patrocinium desererem, modo aperto Marte pugnarent adversarii, nec ad
 exem

exemplum *Noctuae* cujusdam *utopica* in arenam descenderent. Cujum sit istud pecus, an *Damatæ*, an *Melibæi*, an pastoris cujusdam vagi, dies aliquando revelabit. Non est profectò hominis erecti, nedum Deo sacri luto conspergere obvios, & maledicere prætereuntibus. Qui scholas suas domi perdiderunt, hoc agere solent, ut per quæstas aliorum criminatio- nes, alibi quæran tnovas. Menstra pari- unt, qui cum ignorantia recti, invidia, su- spicione malæ mentis sororibus coeunt. Illud sanè improbum, quod cum in me fugillator iste titulo quodam portentoso publicis tabellis nefariè intruso, pus suum evomere voluerit, tamen nec nomen su- um indicaverit, nec typographi, neq; ab eo tempore uspiam comparuerit. Sed maluit occultè nocere & lædere, ut inter atrocis imposturæ & audacis impudentiæ parietes furtim elabatur. Neq; aliud scruti- ninio quæro patrocinium, quam quod e- jus suppeditat appellatio, quæ indicat cla- rissimè, curam facilè præcipuam me in- tendisse, ne quicquam in cerebro natum, aut ambiguo rumore relatum obtrudere-

tur, verum clarorum virorum suffragiis stabilirentur omnia; Tum de apta serie, convenientiq; methodo fuisse sollicitum, quâ Atheorum diversorum genera, causarumq; distinctarum momenta ad certas classes revocata, detegerentur, detecta tanto faciliori negotio caverentur atque confunderentur. Exile fateor illud est ingenii monumentum, non tamen prorsus inutile, quo modulo meas vires unice metior, qui scripta huc usq; usui potius quàm pompæ dicare constitui; & cum Historicum præcipuè Atheismi scrutinium meditatus fuerim, aliorum & probatorum quidem authorum vestigiis potius insistere, quam temerè quicquam in tanti momenti negotio asserere volui.

Nihil autem Scriptori accidere potest tristius & magis lugubre, quam incurrere in lectorem aut nimis malum, aut minus amicum; Nam qui inimicus est etiam in scirpo nodum querit teste Hieron. ad Pam-mach. Et qui disceptantes habent inimicitias, non judicant veritatem, ut inquit B. Chrysof. hom. 4. ad Eph. Quoniam verò cum larvis pugnare neutiquàm velim, & ad
perpe-

perpetuas tenebras Noctuam istam Utopiam dudum damnaverim, verba eâ de re jam facere desino.

Longè majorem observationem meretur, quod maximam τῶν αἰθερῶν frequentiam & varietatem in peregrinationibus Tibi occurrisse nuntiaveris; Neque verò id adeò mirum mihi videbatur, postquam non unum à Te Regnum lustratum intellexissem. Probè etenim perspexisti Italiam, ipsam pietatis (si Diis placet) officinam, Angliam, omnium pestiferorum dogmatum hodiè sentinam; Belgium, fanaticorum monstrorum Africam; Galliam denique, detestanda ista lue miserè adeò correptam & corruptam, ut sola Lutetia jam quondam (Mersenno in Scrutinio laud. teste) quinquaginta atheorum millia aluerit, & nuper admodum Petrus Firmianus in Seculi Genio, horrenda planeq; stupenda de nefando quodam Atheorum in urbe Parisiensi Gymnasio proderit, quæ cum trita minimè sint aut vulgaris, nec Tibi, nec aliis fortè ingrata, luce denuò dignissima judicavi.

„ Ignota (scribit ille) vobis loquar. Et
 „ iam impia fortitudinis (h. e. nequitia
 „ atheistica) schola fuit. Urbem quaeritis?
 „ ea est, cui nomen seu à luto (Lutet. Pa-
 „ ris.) seu à luce rectissime impositum, ni-
 „ hil enim illa praeclearius, si fortunarum,
 „ si munerum, si aedificiorum dignitatem
 „ spectes, nihil si vias ipsas lutulentius; &
 „ paulo post: Hæc loci dispositio erat; in
 „ amplissimo cubiculo exilis lucerna no-
 „ ctæ ita amovebat, ut non tota abscē-
 „ deret, lunam esse putares, orbe imper-
 „ fecto vix inter densissimas nubes palli-
 „ da cornua proferentem, nec viatoribus
 „ ita consulentem malignâ luce, ut securè
 „ possint iter capere. In cubiculo adesse
 „ non paucos plus ex vestigiis se premen-
 „ tibus quam ex aspectu aut vario vocum
 „ tenore tremens tyro agnovit. In loci
 „ ambitu cathedræ plures (inter quas una
 „ remotior,) tacentes exceperunt; ipse
 „ qui novus accedebat, amico monstnan-
 „ te, in una sellarum acquievit; mox ille
 „ qui locuturus secesserat, ubi nulla exigui
 „ luminis posset timeri proditio, de DEO
 „ & providentia ita differere cepit, ut non
 „ sine

sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem cæteri mox suum fore præmaturo gaudio existimabant. Media pars horæ in iis quæ de DEO, de animarum immortalitate de judicio futuro credimus, ferè consumpta est, nec argumentis quibus religio firmaretur, deerat illa quæ affectus movet orationis vehementia, ut nihil eorum, quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundant, sincerus homo, causam ipsius agens de industria omisisse videretur. Posthæc admirationi datus est locus, dictumque submurmurantibus suffragiis: Quicquid veteres Patres, quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum solidioris doctrinæ adducerent illo sermone comprehendi. Reddito silentio, vox eadem audita est, majora se verioraque habere professa, quæ de Religione diceret; à commiseratione impius sermo incepit, pessimum servitutis genus illud esse, quo animus humanus cogebatur incredibilia credere, & quæ sentienda essent de DEO, ita accipere à Majoribus, ut nefas esset simplicissimæ ætatis pietatem

tem

» tem vel leviter nimiae credulitatis infi-
 » mulare. Ita quemlibet hominem nasci,
 » ut jus ad rationem habeat, nec fidei le-
 » ges justè nobis imponi ab iis, qui ideò so-
 » lum sapientiores existimantur, quia prio-
 » res nati sunt. Plura dixit in gratiam li-
 » bertatis; Inde ad argumenta illa ven-
 » tum est, quibus oppugnatam religio-
 » nem adversus impios tuemur; quæ ut
 » dissolveret callidus homo, primum ra-
 » tiunculis usus, quarum tota vis in gra-
 » tia verborum & eloquentiæ imagine,
 » sensim venit ad illas argutias, quibus
 » olim Christiana religio apud dicaces in-
 » fideles scurriliter traducebatur. Nihil
 » nobis reverendum, nihil sanctum, quod
 » non luderet urbanus Evangelii obtre-
 » ctator, impietatem ideò salibus con-
 » diens, ut venenum cujus horror esse
 » posset si solum, voluptatis societate ad-
 » gustum accedens sumeretur fidentius.
 » Sic exhilaratis animis ita postea disseruit
 » de Christo ut ipse Julianus Apostata de-
 » sertionis suæ crimen diuens, & Lucia-
 » nus in DEUM facetiis atrox, impietate
 » vincerentur. Interea per vices audito-
 rum

rum risu incitabatur scenica viri elo-
quentia, laudem ex sacrilegio captans,
& quàm placeret cachinnatione admo-
nita semper in progressu impudentior.
Finito sermone qui propiores novitio
homini fuerant, blande petierunt, quid
sibi de doctrina ista videretur? sed anxie,
nec ad expectationem satis respondebat
integræ adhuc conscientiaë minis prohi-
bitus, ne tantæ impietati suffragaretur.
Laudavit tamen viri in dicendo copiam,
seque dixit amico multum debere, qui
viam sibi præiisset ad honestissimorum
Virorum (scil.) congressum & stupen-
dæ eruditionis arcana. Non placuit per-
plexæ laudatio verbis ea arte dispensatis,
ut nescires eam ne doctrinam mon-
strum diceret an miraculum? frigidius
ergò noctivagi abierunt, quam vene-
rant, nec magistri facta est epiphania,
qui non nisi credentibus suum vultum
exhibere solitus erat, ut & apud illum vi-
sio esset fidei merces. Hæc mihi ab eo
relata sunt, qui nocturnæ concioni in-
terfuit, ita feliciter mixtus nequis-
simis viris, ut deinceps religiosior esset, impie-
tatis

37 ratis enim atrocitate commotus, & ex
 37 periculo prudentissimus effectus, ne no-
 37 men quidem Virorum fortium sine sto-
 37 macho audiebat. Et post pauca narrat
 37 Firm. *Nuper vir religiosus nomine Ni-*
 37 *con, unum ex istis obvium habuit in iti-*
 37 *nere, qui ex veste DEO sacrum agno-*
 37 *scens, admotis equo calcaribus, ut velo-*
 37 *ciori cursu ad eum pergeret, mox ut po-*
 37 *tuit audiri; Et heus Tu religiose inquit,*
 37 *mene nosti? cum ille negasset; Ego re-*
 37 *tulit homo, Arrebatius vocor, eâ vi men-*
 37 *tis famosus, quam vos impietatem appel-*
 37 *latis, & vos miseri, qui futuram vitam*
 37 *expectantes presentem damnatis, &*
 37 *à DEO qui (proh scelus!) nusquam est,*
 37 *mercedem laborum prestolamini, hacte-*
 37 *nus Petrus ille Firmianus.*

Qui cum horrenda adeò stupendaque
 de nefandis atheorum conatibus nuper
 prodiderit, non adeò miror, maximam
 quoque τῶν ἀθέων Tibi in peregrinationi-
 bus occurrisse frequentiam & varietatem.
 Cum (proh dolor!) abunde constet, o-
 mnia Mundi Regna hujuscemodi scatere
 tenebrionibus, & ubivis locorum innu-
 mera

mera ferè seculi hujus imò Dæmonis ipsius mancipia reperiri, empæctasque nequisimos, omni studio caventes, ne vaticinium Petrinum II. Epist. III. diutius incompletum maneat, filiusque hominis fidem ullam neutiquam reperiat, nobis verò conjecturam omninò facientes, in novissima nos incidisse tempora, instareque antimycterissimum divinum, quo risus istos Sardonios summus Judex æterno fletu, stridoreque dentium infernali remunerabitur. Et quamvis nulla signa five criteria indicaveris, quibus Tibi fuerint perspecti Athei, ea tamen me fugiunt minimè; nimirum, Si (1.) omni occasione data negaverint aut indubium vocaverint supernaturalia, miracula scil. prophetias, apparitiones & operationes spirituum, cunctaque ad naturalem vim sympathias & antipathias, ad fictas crases, & peculiarioria hominum temperamenta retulerint; (2.) Si Sacræ Scripturæ authoritatem tam in historicis, quàm dogmaticis hominibus suspectam & contemptam reddiderint, eamque cum historiæ humanæ luce, ratione item ac scientia naturali

com-

commiserint, quasi cum veritate pugna-
 ret veritas, & huc eruditionem omnem
 3 speciosè contulerint. (3.) Si metum o-
 mnem & justam sollicitudinem omnibus
 excutere laboraverint, nil nisi securitatem
 atque hilaritatem provocaverint. (4.) Si
 4 à cunctis animarum pastoribus abhorruerint,
 eos tanquam styges aut aves infelices
 passim declinaverint, imò communia sal-
 tem vulgi mancipia in sermone familiari
 nuncupaverint, ad Bodonis istius Prætorii
 exemplum, qui (tradente Clasenio Rel.
 Pol. c. II.) asserere non dubitavit; *se im-
 peritiores in Mundo non vidisse homines
 quam Sacerdotes, quod inepto & stolido in-
 serviant vulgo, eiq; variis concionibus de
 Regno Christi DEI cultu, divina vindicta
 & eterna damnatione os oblinent.* O exe-
 crandum hominis maleferiati iudicium!
 Idne vulgo fervire dicendum, cum quis
 legitimè vocatus, populum Christi erudi-
 re, vel ut B. Ambrosius loquitur, salutari-
 bus verbi divini epulis pascere jubetur?
 5 (5.) Si Atheismos aliorum cupidè enar-
 raverint, aut frigidam eorum rejectio-
 nem aut elumbem refutationem subjun-
 xerint,

xerint, aut tanquam ἀλυστα quædam & admirandas subtilitates in medio reliquerint. Attamen (6.) religionem aliquam strenuè simulaverint, & gravissimè contra eos, qui atheismi ipsos insimulant, contestatiferint. (7.) Si publicas atheorum & atheismi impugnationes ægerrimè tulerint, omnesque de atheis sive in thesi, sive in hypothese dissertationes ferre nequiverint. Si (8.) denique religionem ac pietatem, (quam titulo tenus præ se ferre videntur,) nunquam aut rarò ac parcè admodum exercuerint.

Quamvis verò ex istiusmodi signis sive criteriis (à Gisberto Voetio Disputat. Select. part. I. p. 138. & 139. potissimum observatis,) non exactè semper deprehendantur athei, suspensiones tamen aut præsumptiones inde facilè desumuntur, ut tantò melius nobis caveamus, aliosque incautiores præmoneamus. Neque verò quod principio notandum, seorsim accipienda sunt ista τεκμήρια, neque turpi atheismi stigmatem temerè notandi ii, quorum fides & pietas planè suadent contrarium, aut de quibus vel ex sola charitatis regula melio-

B

ra spe-

ra sperari deberent, cum aliàs facilè provocetur ira & indignatio eorum, qui ad ipsas atheorum & atheismorum voces earumque synonymas adeò commoventur, ut vix per ipsos liceat rudiores aut imprudentiores contra fanaticas ejusmodi vertigines monere ad Dei gloriam & animarum salutem. Magna etiam occurrit frequentia tentatorum, qui substitutis immotæ veritatis fulcris erigendi potius, quam horrifona atheismi voce statim exagitandi. Multa insuper alia sunt, quæ in excellentis doctrinæ hominibus sanos de religione sensus corrumpere solent, vero etenim simile est, eos, qui frequenter volvunt Gentilium libros, colorem aliquem trahere profanitatis, à quo nescio annon ipse sibi aliquando metuerit Hieronymus, qui se narrat in somnis pro tribunali divino vapulasse, quod Ciceronian⁹ magis esset quam Christianus. Doctissimus sane Ciceronis interpres W. H. in literis ad J. M. (quarum *αὐτοῦ γεγραφέν* Tibi quondam cum aliis summorum Virorum epistolis ostendi) eam ipsam ob causam de fide adeò infirma conquestus est, *ut confidere*

dere non posset, (verba ejus adscribo) se si
 necesse esset ultro sanguinem pro Christiana
 Religione profusurum ; interpellantibus
 subinde philosophicis phantasias , que non
 tam ex philosophica doctrinâ extiterint,
 quam ab ipsa nature pravitate sibi inge-
 nerata fuerint, &c. neque eâ de causa ta-
 men atheismi accusarem Virum de re lite-
 raria longè meritissimum. Deinde Chri-
 stianorum etiam scripta comparanti, quo-
 niam mirabilis est temporum inter se at-
 que dogmatum dissensio, (nam & hære-
 tici Christianos censeri se postulant, nec
 defunt nævi sui etiam sanctis,) facile pos-
 sunt suboriri dubitationes. Minimè verò
 Te latet Meibomî excell. multos etiam
 magnæ eruditionis famæq; Viros, atheis-
 mi nomine ipsis professionis suæ sociis su-
 spectos fuisse. Neque enim fieri potest, ut
 homo cupiditatibus actus, legens Scriptu-
 ras sine timore & amore Dei, & eligens
 ea, quæ suæ libidini putat se posse subster-
 nere, non incidat in ea, quæ ipsius appeti-
 tui repugnant; ibi se exserit γογγυσμός καὶ
 ἀγρολογισμός, *murmuratio & disceptatio*,
 quibus telis torquet Scripturas à sano in-
 telle.

tellectu in propriam perniciem. Quod quum facit, evadit is, qui in scripturis nuncupatur irrisor, *ἐμπαινεύς*, atheus, cujus est omnem veritatem redargutionem ac demonstrationem irridere & eludere. Cum insuper Viri alioquin doctissimi absurdis quibusdam suis philosophematis ita indulserint, ut sive scientes sive inscii nimirum scepticis Lucianis atheisq; concesserint, accidit, ut in profundissimum atheismi barathrum (proh dolor!) ipsi tandem ceciderint. De Cæsare Cremonino non ignobili Philosopho Patavino disertis verbis Jo. Imperialis in Museo Historico pag. 174. testatur, *eum deteriores & reprobiores de rebus physicis sensus acrius defendisse, quam orthodoxæ fidei alumno liceret, divinos nimirum hominum spiritus cum brutis communes fecisse, corruptioniq; obnoxios reddidisse vesano rationis ausu,* quamvis causam Cremonini adversus Imperialem strenuè egerit Paganinus Gaudentius in Diatriba Historicâ de Cæs. Cremon. Julio Pacio & Jo. Barclajo, libro de evulgatis Romani Imperii arcanis annexâ. De Henrico Nicolai, qui post Davidem Geor-

Geor-

Georgium circa Annum 1556. nova sua themata & paradoxa Amstelodami disseminare cepit, ac se Christo pariter ac Mose palam præposuit, videndus est Henr. Antonii Prof. Franegu. in Præf. System. Theol. & Jo. Hornbek in Summa contro. Lib. VI. p. 393. Nec minus de Bernardino Ochino Senensi, postquam Dialogos suos (in quibus summa fidei mysteria prorsus scepticè disputantur, ac sub alienâ persona subdole & astutè impugnantur,) in lucem edidisset, multa multi sunt suspicati. Extat H. Bullingeri de Ochino isto memorabile testimonium Anno 1567. scriptum, & à M. Zuerio Boxhornio in appēd. Hist. univers. 74. luci expositum: *De Bernardino Ochino paucis hoc dicimus, habitasse illum aliquot annos apud nos Tiguri posteaquam rediisset ex Anglia; tandem verò clandestinâ adjutum Itatorum quorundam (quemadmodum & ipse Italus erat) opera, suos illos lingua Italica scripsisse Dialogos, quos conversos in linguam Latinam opera Itatorum ut ajunt quorundam, insciis Tigurina Ecclesie ministris Basilea per Italum quendam ipsi admodum*

familiarem & amicum excudi curavit. Quod quamprimum hic innotuisset, admonitus est ejus rei ampliss. Reip. Basil. Senatus, is protinus cum Typographo expostulavit, & ne ulla amplius Dialogorum exempla distraherentur mandavit, quæ alibi quoq; loco admodum celebri igne sunt cõcremata. Expostulatum est Tiguri quoq; à Pastoribus cum Ochino authore, cæterum cum ille quo se legitimè excusaret, nõ haberet, neq; de iis quæ evulgarat disputare vellet, dimissus à Senatu, ac solum vertere cum omni sua familia jussus est. Hinc fortè authori Relig. Med. Thomæ Broune nata suspicio, quod Sect. XIX. disertis verbis Bernardino isti Ochino horrendum de Tribus impostoribus foetum tanquam compari parenti attribuerit: quamvis verò de eo jure meritoq; in Scrutinio dubitaverim; non meliorem tamen Ochino Cardanum dixerò, cum Lib. XI. de Subtil. Leges quatuor referat, nempe Idolorum, Judæorum, Christianorum & Mahumedanorum, pro quibus omnibus cum nonnulla argumenta retulisset, iis palmam concedere videtur, qui prævaluerint armis, sic enim totum

CON-

concludit negotium: *Verum res ad arma traducta est, quibus plerumq; major pars vincit meliorem. Igitur his arbitrio victoria relictis, ad provinciarum discrimina transeamus.* Ubi jure Scaliger exerc. 258. illum reprehendit his verbis: *Tibi verò quis cujusq; modi, sectaq; animus sit vel præs; vel manceps, perfacile verbis istis ostentasti.* Sic circa añum 1540. Antvverpiæ vixit scandularius aliquis, vulgo Loy dictus, unde qui istum sequebantur, Loistæ appellati, qui doctrinam Libertino-Atheisticam inter cives disseminavit, negata resurrectione, inferno, &c. & inde per Germaniam, ubi cum Melanchtone præfente Luthero disputavit, deniq; reversus Antvverpiam, & aliis & sibi causa ultimi supplicii extitit, tradente Meterano Lib. 1. Hist. Belg. Quæ de Politiano, Hermolao Barbaro, Mureto, Lipsio, aliisque literatoribus aut Poëtis non paucis referuntur, an Lucianismi aut Epicureismi eos suspectos reddant, dicere haud conabor. Nolim tamen simile, quid de Erasmo suspicari, aut Lucianismi eum cum quibusdam Jesuitis accusare. Aliud sanè in illo fuit religio-

nis, lectionis sacrae, & rerum divinarum studium, uti opera ejus praecleara satis testantur. Et quamvis appareat, illum in negotio Religionis nimis fuisse Politicum, nimis subinde in doctrina de Trinitate scepticum, hinc tamen nullo modo illum sive Lucianum nuncuparem, sive atheum aut omnis Religionis contemptorem.

Neque verò silentio praetereunda sunt duo summorum atque praeclearissimorum ingeniorum vitia; Alterum CURIOSITAS est, sive immodica (supra quam solita hominum solertia admittit) sciendi agendiq; sitis, quae non abjecta vulgariaq; ambit ingenia, sed quaecunq; acumen, memoria, ratiocinatio, aut omnino vis quaedam ignea ornavit. Neque certè invita se ingerit, sed bonorum eruditorumque plausibus introducitur. Quotquot enim sunt literis, ingenii sive praefecti, ubi elucere divinos quod ajunt, igniculos vident, ex omni materia fomenta congerunt, ac faustis acclamationibus & felicissimis omnibus, nec non varia videndi, audiendi, dijudicandi que segete mentis rasam tabulam opplent, ut jam vix sui capax diduci & in

in omnes Terræ plagas extendi concupiscat. Quâ prima variarum diversarumque opinionum imbibitione simplex adhuc & pura hominis charta maculatur, eique eripitur veritatis unio & rectitudo, ac in profanas infinitasque fabulas dilatatur, imò (quod maximè dolendum) fidei etiam Religionisque candor & simplicitas convellitur, ratiocinationes quæstionesve substituuntur, auferitur pudoris innocentia & verecundia, frons audax & confidens infertur, tum quicquid pium ingenuum, purum ex favore divino angelorumque contubernio adest, exhibilatur & serpentina astutia, temeritate, ac nefanda adeò incredulitate commutatur, ut nulli auctoritati, nulli antiquitati, nulli apparentiæ, imò vix apodixi ulli fides amplius habeatur. Fieri præterea non potest, quin in tanta rerum diversitate plurima displiceant, imò alia atque alia se mutuo expellant, quibus dum animus curiosus vel dijudicandis, vel conciliandis controversiis occupatur, partium importunitate & pertinacia offensus paulatim fit alienior, & dum subinde ab his illisve semet segregat,

vix ubi subsistat, quo ve fugiat, reperit. Inde tertium aliquod & ab omnibus separatim concipit, summo equidem ausu, & immensa mentis voluptate, sed sine nequam exoptato, magno pietatis detrimento, atq; ingenti animæ periculo. Alterum magnorum Ingeniorum vitium idq; frequentissimum est pestifera carnalis SINGULARITATIS affectatio, qua accidit, ut plurimi quavis via modo non trita & vulgari incedere velint, ardua quæq; imò planè impossibilia moliantur, nil nisi quintessentias parturiant, imò vix abstineant, quin majus aliquid homine perpetrare, & aliis vel intacta, vel infeliciter tentata expedire in animum inducant. Jamque Archimedes, Architas, Dædalusq; cerebrum, & quadrare circulum, alas applicare jubent ut evoles, & si quis promptius auscultat, illum etiam ingeniorum stimulum *perpetuum mobile* aggredi hortantur. Talem inflatum vanitatis utrem notavi in Scrutinio pag. 52. cui forte jungere possis Paulum Casatum Jesuitam, qui libro peculiari anno 1658. Romæ edito, *Terram machinis motam* ostendere, & Archimede-

dem

dem terræ motionem spondentem ab arrogantiæ suspicione vindicare laboravit. Huc etiam pertinet ferox & indignus omnium Doctorum virorum donorumq; divinorum contemptus, admiratio sui, simplicitatis fastidium, nova denique reperiendi prurigo. Hæc omnia quantam pernitem creare possint pietati, tum in se manifestū est, tum exemplo suo monstrāt doctissimi viri quamplurimi. Quorū alius non dubitavit Pindari lyram cytharæ Davidis præferre; alius eum qui Paulinas epistolas interpretaretur, nugis studere asseruit Viro gravi indignis; alius manifesto perjurio Romulum coluit pro Christo, natalem Urbis, pro natali Salvatoris; alius Christianum se esse, etiamsi nulli se Christianorum cœtui applicaret, posse credit. Qui tamen detestanda atheismi labe fortè non adeò correpti pariter ac corrupti fuère, quam pessimi illi MACHIAVELLSTARUM seu Pseudo-Politicorum filii, qui omnem Religionem ad politicas artes referunt, & qui Petro Firmiano teste, *Religionem autumant utilissimam Generi humano fabulam, quæ continenda plebi inventa,*

venta, hoc solum à Sapiente obtinet, ut facietenus patiatur se Christianum haberi, de cætero liber, & ea, quæ populus stultissimè facit sapienter ipse facturus tanquam Legibus jussa, non tanquam DEO grata.
 in Sec. Gen. pag. 167. Existimo de Religione eos ita statuere ut de Comœdiis, in quibus talem quisque personam assumit, quam & sibi convenire & à se debito more geri posse novit; ut sic Principes ac Magistratus eam amplecti deberent religionem, quam & statui suo conducere, & suo judicio congruere intelligant. Ut adeò Joh. Lensæus, Theol. quondam Lovan. Lib. XII. de Libert. Christ. cap. 18. non malè judicet eos, *quamvis Religionis tenuem quandam speciem præ se ferant, Nulli tamen Religioni studere, & addictos esse ex animo, nec sese Religioni, sed sibi potius religionem accommodare, ut eam sequi velle, vel non repudiare videantur, cujus sectatores usui sibi futuros intelligant.* Coram imperitis quidem Religionem laudant summo perè, & undiq; conquisitis ita extollunt encomiis, ut credas in Sanctorum confessu istos homines eruditos,

ditos, nec ipsis quicquam charius esse religione, ast erga alios intrepidè fatentur, quid de ea sentiant, Religionem scil. saltem esse vinculum, quo vulgus hominum coërceatur, esse frœnum quo perdomentur rebellium insultus, esse metum quo deterreantur à delictis illi, qui legum vi & comminationibus à peccatis prohiberi non poterant; esse terrorem, quo percellantur, qui Magistratûs authoritatem non adeò magni æstimant, esse nexum quo amor subditorum cum Imperantibus devinciatur; esse compedes affectuum, qui eo rectius compesci poterunt, si ostendatur religionem id jubere, id velle, & ad id quemvis hortari, & cum Religione nihil altius aut sanctius æstimetur à vulgo, esse unicum medium, quo quidvis ei svaderi, quidvis excusari queat, ut vel maximè impia facinora defendere liceat, modo è singulari quodam Religionis zelo facta prohibeantur. Sic Petrus Firmianus de Theocrito suo (quo nomine nefandam Atheorum designat colluviem,) *Omnes omninò (scribit) Religiones ex opinione esse indubiè putat, & Principum industria in subsidium*

*dium Legum inductas, ut mortales quibus
 præcepta ad noxia impetus, si aut ratione
 ipsa, aut reorum certissimis pœnis ad re-
 ctam vivendi normam cogi non possent,
 saltem Numinis amore coërcerentur. in
 Gen. Sec. pag. 165. Quis itaque Bernardi-
 num Vetrveis Minorit propterea culpa-
 verit, quod in Speculo suo veræ falsæque
 Ecclesiæ, voces Athei & Politici pro syno-
 nymis habuerit, & Lib. IV. cap. I. art. 2.
 pag. 95. eos ita descripserit: Sunt proh do-
 lor hodierno tempore quidam ipsis Ethnicis
 longè peiores, & magis impii, qui utpote
 Plato Hermes & alii plurimi, DEO reve-
 lante, & ex naturalibus causis DEVM
 unum effectorem omnium agnoscebant, ve-
 rum isti Politici eo dementiæ pervenerunt,
 ut DEVM esse prorsus negent, nec ullam
 post hanc vitam virtutum vel bonorum
 operum præmium, vel malorum punitio-
 nem fore asserant. Et post pauca synony-
 miæ istius rationem exposuit his verbis:
Dicuntur autem Politici ex eo, quod quia
 DEVM esse negant, etiam non ob DEI timo-
 rem vel inferni pœnas à malis abstinent,
 vel ob DEI amorem & aeternam vitam bo-
 na a*

na agunt, sed solum propter externam politiam, sua opera exterius agunt, ut vel laudentur, vel ipsis benè sit, & à malis exterius abstinent, ne alii ipsis noceant, vel ne Rempublicam turbent, non curantes qualitercunq; pessimè in occulto agant vel in corde afficiantur. Et Jesuita Lorinus ad cap. XIX. Actor. pag. 780. tales vocavit *langvidos Catholicos*, qui & alio nomine à Pontificiis dicuntur *politice Catholici*, qui nempe (verba sunt Adami Conzen. Lib. I. Pol. cap. I. p. 4.) *pro vera Republica & legitima πολιτόπολις, h. e. impiorum perditorum ac nefandissimorum hominum civitatem extruunt*, quibus Patrum seculo, facem, qua multa Regna adusta Nicolaus Machiavellus prætulit, quem alibi factionis hujus Patriarcham salutavit. Atque his quidam inter Pontificios & cumprimis Vitus Erbermannus Jesuita in Iren. Cath. c. 5. accensent Jacobum Augustum Thuanum; *ex Libris* (scribit ille p. 78.) *historiarum nemo eum jure catholicum dixerit, legimus & nos eum olim à capite ad calcem, sed in negotio religionis haud paulò periculosiorem invenimus,*
quam

quam ipsum Calvinistam Sleidanum, atq;
 utinam non cum perniciosissimo plurimo-
 rum experimento idem cerneretur. Quam-
 vis verò haud magni facienda sit ista Er-
 bermanni accusatio, cum ordinario hoc
 sale Jesuitæ perfricare soleant omnes Ro-
 manæ curiæ hostes atque adversarios, id
 quod suo etiam exemplo non ita pridem
 P. Suavis docuit, quem Pallavicinus satis
 temere in primo introductionis suæ ad
 Histor. Conc. Trid. limine nuncupavit
 atheum; è Reformatis tamen de eâdem
 Politicorum secta conqueritur Sibrandus
 Lubertus in dedic. Libri contra Faust. So-
 cin. *Maxima* (ait) *pars hominum sinistrè*
judicat de laboribus & curis, quas Docto-
res in explicanda & defendenda doctrina
Christiana ponunt, multi enim religionem
tanquam inanes fabulas & terricula-
menta ad hominum animos percellendos
excogitata rident & subsannant: hi pu-
tant omnes contentiones de dogmatis Chri-
stiane doctrine tantum esse logomachias,
& quia ipsi in corde suo omnem religionem
rident, eamq; nullum alium ob finem præ-
tendunt, quam ut emergant, suis animis
 meti-

metiuntur aliorum animos, indignanturq;
 ac fremunt, cum vident aliquem esse, qui
 ipsorum cupiditati subservire iudicioq;
 applaudere recuset. Tales an in nostro, hoc
 est, orthodoxo cœtu inveniantur, aliis
 longè doctioribus atque prudentioribus
 relinquo dijudicandum. Memorabile sa-
 nè ipsius B. Lutheri extat vaticinium, post
 beatam ejus analysin in Museo repertum,
 quod tale: *Adest Tempus olim prædictum,*
quod post Anti-Christum revelatum essent
homines futuri, qui sine DEO viverent,
unusquisq; secundum suas concupiscentias
& illusiones. Nam Papa quidem fuit su-
pra DEVM, nunc SINE DEO omnes agere
volunt, & cum à Legibus Papa liberi sint,
volunt etiam à Lege DEI liberi esse, nil nisi
POLITICA sequi. Eâque de causa etiam
Brentius in Scrut. laudatus, scribere non
dubitavit, inter Christianos innumeros
Sectatores & Successores Sadducæorum,
 reperiri.

PRIMAM verò atque Generalem pesti-
 feræ istius arboris radicem illustris Veru-
 lamius esse existimat *plures circa Religio-*
nem divisiones, nam unica divisio (scribit

C

Serm.

Serm. fidel. XVI. Opp. pag. 1166.) *Zelum*
utriusq; partis adauget, verum numerosa
atheismum introducunt; nimirum, si pro-
 fana seculi mancipia variarum Religio-
 num sectarumque professores alloquan-
 tur, & unumquemque eorum affirmare
 audiant, quod ex illius parte stet veritas,
 pro quâ mortem subire paratus sit, alios
 verò falsitatem & mendacium sectari, inde
 concludant Prothei illi, melius esse nihil ex
 iis, quæ ad religionem spectant quam ali-
 quid credere, quibus enim inquit potis-
 simum credere debemus, an Evāgelicis, an
 Reformatis, an Arminianis, an Anabapti-
 stis, an Socinianis, an Pontificiis? cum
 omnes veritatem sese habere atque pro
 aris & focis illam tueri asserant. Ast ini-
 quisima ô Meibomi agendi ratio est, ex
 aliorum affirmatione aut negatione su-
 spendere religionis veritatem. Dicant alii
 se veritatem tenere, & hi, & isti, & illi, ve-
 rum quid tūm? ergò incerta est veritas?
 nec ullibi tam certa erit, quin alii insur-
 gent, & multi, imò & potissima hominum
 pars, qui reclamabunt. Sume rem Tuam
 aliquam terrestrem, quam certam habeas
 Tuam

Tuam esse, an ideò cedes, si fortè quispiam vel multi etiam controversiam moveant, falsissima ergò est illa assertio, quod nequeat constare veritatis certitudo ubi alii obloqvuntur. Sed dicat aliquis, inter Christianos dissentientes nondum ullo *ἀναμαρτήτω* iudicio est decisum à quorum parte stet veritas, fiat conclusio: ergò nescitur inter Christianos à quorum parte stet veritas. O abominandam thesin, omnem uno ictu religionem & Ecclesiis, & hominibus profanè auferentem! Hinc est, quod multi inveniantur, qui cum nulla Christianorum secta communicare, verum omnes ad singularitatis suæ regulas reformare velint; Neque ex alio fonte manavit, quod author Irenici Irenicorum (non ita pridem in Belgio editi) tale de hodiernis Christianorum dissentientium sectis tulerit iudicium: *Cum sine dubio nosse desideres Lector, quis sim, & quomodo reformationem Christianismi præterea instituendam esse putem? breviter ita habeam me nec Lutheranum, nec Calvinianum, nec Remonstrantem, nec Græcum, nec Pontificium, nec Socinianum, nec Mennoni-*

tam, nec ullum alium ex hodiernis sectis
 esse hominem. Interim Ecclesiasticos con-
 ventus non prorsus averfor, neq; Sectam
 Christianorum ullam; cum aliquid boni
 tamen apud singulas invenerim, adeoq;
 per ipsas omnes profecerim, à fratribus
 scilicet Bohemis & Lutheranis accipiens Re-
 formationis & Libertatis Christianae ini-
 tium, à Calvinianis primum Rationis u-
 sum in Theologia; à Remonstrantibus pro-
 gressum in libertate conscientiarum, à
 Graecis veritatis antiquae reliquias cum Bi-
 bliis ipsis & Patribus, à Pontificiis operum
 bonorum necessitatem cum Patribus non-
 nullis Latinis, à Socinianis judicandi dex-
 teritatem à Mennonitis demum vitam
 Christi rectius quodammodo non dicam ex-
 plicatam, sed adumbratam. Imò (ut men-
 tem meam clarius aperiam) omnes quoq;
 hodiernas Christianorum sectas sine ullo
 discrimine (stupesce qui legis!) ECCLE-
 SIAS CHRISTI esse profiteor; eò quod o-
 mnes equaliter in Christum credant, Chri-
 stumq; pro Filio DEI capite & Domino suo
 recipiant & habeant. Eandem profectò
 tibiam inflant ii, qui magno impetu con-
 ten-

tendunt, posse Christianum orthodoxum, quem contigit sive nasci, sive habitare in cœtu impuris dogmatis contaminato, & inculcante ista dogmata tanquam necessaria ad salutem, permanere tamen corpore, quin imò ritu & ceremoniis publicis polluto illi cœtui adhærere: nec teneri sive ad contradicendum, sive ad deserendum etiam corpore & cultu cœtum illum, modo errores ipsos non approbet, neque assensu in agnitis perseveret; Cum tamen perversæ huic doctrinæ universus Prophetarum & Apostolorum reclamarit ordo. Etenim, qui interdixit omni participio rituum & dogmatum apud infideles, non distinxit inter hanc & illam infidelitatis partem aut appendicem, neq; permisit thuris jactum in altaria idolis consecrata, neq; ullum aliud signum cultus idololatriæ, qui omni cultu idololatriæ interdixit. Clamant conjuncta voce Jesaias cap. LII. & Paulus Apostolus II. Cor. VI. *Nolite jugum ducere cum infidelibus, exite de medio eorum & separamini dicit Dominus.* Ipsa vox filii Dei clamat Matth. XVI. *Cavete à fermento doctrinæ*

Phariseorum & Scribarum, qui ipsi tamen multa sana, multa utilia docebant. Præscorum Ecclesiæ Doctorum & Martyrum exempla, quanto studio consortia heterodoxorum devitaverint, huc accersere non est præsentis instituti. In isto deniq; luto è nostratibus etiam hærent quamplurimi, quibus molestissimum est ita Lutheri dogmatibus verbo Dei fultis adhærere, ut nihil alienæ sententiæ admisceant, quâ vel simplicitatem Lutheranam acuunt, vel rigiditatem (quod ajunt) emolliant, vel imperfectionem (quam fingunt,) absolvant. Placet igitur huic addere subtilitatem reformatam scil. quâ Dei verbum humanæ rationi submitta-
tur; illi Anabaptistarum sanctimonia, quæ profundissimum animi fastum tegat, alteri Svvencfeldianorum æquanimitas, quæ omnes animi raptus approbet, nonnulli Pontificiorum elegantissima scena, quæ cuncta vitæ commoda secum vehat; quin imò aliquibus Judæorum antiquitas, paganorum felicitas, Turcarum facilitas, Arianorum loquacitas; Nam cui semel christianæ regulæ infantia displicuit, facile
viriles

viriles masculiq; errores allubescunt, donec ATHEISMUS religionum expeditissima subrepat, hominemq; tot dubiis controversiisq; refertum in solidum liberet. Satis opinor, inde apparet, primam atq; Generalem mali istius radicem non ipsas quidem circa Religionem esse divisiones, sed detestandas potius earum confusiones, mutationes item atque simulationes, quas cum impius ille Hominis Politici informator, in Scrutinio pag. 100. & 101. notatus, adeò commendaverit, ac simul discipulorum mentibus perniciosam levitatem instillaverit, nemo facile mirabitur, amphibios istos, vel potius omnium religionum homines, nulli addictos esse ex animo, verum nefandum potius in pectorum suorum scriniis fovere Atheismum. *Quomodo enim unquam (ita oportune Magnus Carpzovius ad L. Reg. cap. III. Sect. 5. n. 4. & ex eo Politicus sceleratus impugnatus p. II. & 12.) fieri potest, ut quis Deum sincerè & ex toto corde diligat, qui diversas religiones simul fovere desiderat? Certissimum enim est neutram credere, contrarias qui admittit. Nec malè*

Famianus Strada, *Animi*, (scribit Dec. II. de Bello Belgico) *dum suspensi harent perlevipulsu huc illuc transferuntur, non minus quam quicquid pendet versatile est.* id quod manifestè apparet (observante authore Polit. Scel. impugnati l. d.) in pessimis istis omnium religionum hominibus cum evenire nec soleat, nec possit quin mobiles illorum mentes, mox dubiæ, brevi nullius efficiantur religionis, & tandem in omnium vitiorum extremum infernali expiandum cruciatu, prolabantur Atheismum.

Cujus pestiferæ arboris radicem haud incommodè etiam dixeris GALLIONIS-
MUM, sive turpem cōtroversiarum Theologicarum, belli pennigeri & militiæ spiritualis neglectum & contemptum; si nimirum Politicorum plurimi ad Gallionis istius (Act. XVIII. v. 12. seqq.) exemplum, curam Religionis curæ Regionis posthabentes, illius causam aut prorsus contemnunt, aut quasi rem ad civiles Judices non pertinentem rejiciant. Hinc Marloratus (Comm. ad locum istum) *Multos, scribit, hodiè Galliones & Pilatos invenias inter*

inter

inter Proceres, qui vel odio aut contemptu religionis, vel animi levitate vel profanarum rerum studio religionis causas omnino audire nolunt; Et Gallionismi nuper in Celeb. Acad. Argentoratensi hæc data est definitio: *Manet igitur Gallionismus Pseudo-Politicorum ars nova ex amelia atheistica seu supina ignavia potissimum suborta, controversiarum de fide & religione incuria & ignara exterius διπολυπεγαυμοσίνης καὶ λογομαχίας pseudo-phantasia, pacis & simplicitatis corusca, reverã tamen conscientie carnificina, Ignorantie asylum, apostasia mater, VIA ATHEISMI.* Facile hinc colligere licet, quæ ratio formalis & quasi anima sit Gallionismi, nempe Sacrarum Controversiarum turpis contemptus, quo fascinati plurimi, omnes de rebus Sacris Disputationes plusquam Vatiniano prosequuntur odio, & veluti non necessarias lites, imò vanas frivolas & noxias logomachias, prorsus averfantur. Huc cum primis collimat, maleferiati cujusdam Politici consilium, quod Dan. Clasen. in Rel. Pol. cap. XVII. p. 433. prodidit his verbis: *Pacem & cõcordiam obtinere po-*

*test Princeps in sua Republica, si omnes lites, contentiones, & otiosas disputationes, quas Clerici excitare solēt, acriter prohibeat; ex istis enim Disputationibus oriuntur diverse partes, quibus diversi adherent, atq; sic mutuis erga se pugnis stimulati, diversa iudicia, odia, convitia & calumnie nascuntur, quæ intestino bello nonnunquam haud exiguam præbent occasionem. Eapropter summis encomiis celebrant Magnum Moscovitarum Ducem, quod non concedat cuiquam ut de Religione disputet, & si quosdam contra hoc præceptum de Sacris rebus disputare animadverterit, ita eos puniat, ut loqui dediscant: imò ipsum quoq; Turcarum laudant Tyrannum, quod ex Mahometis instituto providè caveat, ne fides sua in dubium vocetur, si verò quosdam id conari intelligat, mox ipse quæstiones solvat acinace; De quo Imperat. Turcici instituto Politicorum quidam hanc tulit sententiam: *Si fidem Turcarum rectè perpendo, stoliditas potius est quam fides, si religionis istius vim considero, magnum usum confert Statui Politico; si Præceptum**

ceptum

*ceptum de non disputando de fide altius in-
tueor, salubre est illud; hoc siquidem pa-
cto unitas Religionis per totum Turcarum
Regnum retinetur, illudq; ab internis dissi-
diis tutum præstatur. Et si verò neutiquam
præfractè negarem, plurimas de rebus sa-
cris disputationes, in acerrimas contentio-
nes altercationesve (ab Apost. i. Tim. IV. .
5. meritò reprehēsas) degenerasse, ut exin-
de nomen illud tantæ invidiæ expositum
fuerit, quin & multas de fide disputationes
è superbo promanasse spiritu; attamen
omnibus hanc dicam scribere, omnes istò
notare stigmate, adeoque cum sordibus
ejicere infantem, nimis inhumanum, ni-
mis barbarum, imò nimis impium extre-
mæque dementiæ opus jure meritoque
videri possit. Nec est, quod omnes de Re-
ligione Disputationes adeò vituperent &
traducant ii, qui Theologorum Refor-
matorum quidem titulo ornati, satis in-
terdum politicè de negotio Religionis
sentiunt atque loquuntur. Magis certè
politica, quam Theologica vox illa Parei
est, in vestibulo Irenici pag. 4. *Quid* (in-
quit) *tot profuere disceptantium Theolo-
gorum**

gorum Colloquia atq; litigia; nisi quod in-
 festioribus subinde animis discessum est,
 quam fuerat conventum, & acerbioribus
 dehinc scriptis lites de litibus fuerunt sa-
 ta & cumulata, vulnera Ecclesie non fa-
 nata, sed exulcerata magis. Ast infelici-
 ter sæpè (ita egregiè ut solet Magnus, &
 incomparabilis Theologus D. Joh. Cunr.
 Danhauerus in Illice & Ob. pacis Relig.
 cap. II. art. 2. pag. 87. scribit.) disputatum
 est, quia infideliter, non tamen ideò dese-
 renda bona causa, quia aliquando infelici-
 ter pugnatum est. Tyrannus non rarò bo-
 nam causam pressit, & iudicis sublesta ma-
 litia conculcavit, an ideò nunquam am-
 plius vindicanda, asserenda? Equidem
 non cedit semper durities mentis uni alte-
 rive ictui, cedit iterato. Fieri potest ut bis
 terve elenchi ultro citroq; permulentur,
 tandem tamen vincit Alethea, & epistomi-
 um sequitur, cum vadimonii desertio se-
 quitur. Si spes decollat, colloquii est dissolu-
 tia non adiuta. Calleat Arithmetica, qui
 vult calculos ponere; ita Dialecticam, qui
 vult gladium verbi tractare. haftenus
 Celeberr. D. Danhauerus. Falsum dein-
 de,

de, semper nihil effectum esse sacris de fide
Disputationibus ; Prosperè etenim cessit
Origenis cum hæretico illo Berillo certa-
men, siquidem hunc adversarium lucrife-
cit. In multis vetustissimorum Theolo-
gorum pugnis sæpenumero victi discesse-
runt hæretici. Victus fuit Arius disputan-
te Athanasio coram Probo Judice, id enim
præceperat Constantius Imperator, &
Probus ille Vir illustris orthodoxus evasit.
Augustinus item & Pascentius super eâ-
dem quæstione disceptarunt coram Lau-
rentio Judice, qui Augustino tandem vi-
ctoriam addixit h. m. *Credatur honorifi-
cè unitati, ne injuria fiat Trinitati.* Idem-
que Augustinus cum Felice Manichæo in
Ecclesia præsentente populo, per biduum di-
sputavit, verum in hoc ipso conflictu Felix
se victum confitens, Augustinum victo-
rem agnovit pariter & Manichæum da-
mnavit. His adde, quæ de Colloquiis no-
stro & superiori seculo in causa Religionis
habitis annotavit Celeb. Danhauer. loc.
all. pag. 83. & 89. Et cum nulla commo-
dior via, aut ratio sit ex abyssu ignorantia
emergendi & ad solidam veritatis cogni-
tionem

tionem perveniendi, quam sobriis & piis de Religione Colloquiis, facile apparet, quibus etiam causa sit imputanda, quod homines plurimi per ignorantiae & inscientiae vortices in abyssum atheismi quandoque detrudantur, musteis nempe illis muginatoribus, qui ad Gallionis exemplum, omnes de fide concertationes prorsus rejiciunt, contemnunt atque averfantur.

Nec minus culpanda est vanissima quorundam ac planè fatua de FATO sententia: Non pauci profecto eorum, qui Civitatem DEI jactant, in castris Gentilium versantur, dum praeeunte Lipsio (Lib. I, Pol. cap. 4.) aperte contendunt, *ab omni aeternitate fataliter omnia destinata fuisse; etiam actiones ut idem addit, & quae circa eas, adeo ut nullis consiliis vel auxiliis id vitemus aut mutemus. Imò nec consilio prudenti, nec remedio sagaci fatalem dispositionem subverti vel reformari posse; Mentem nimirum hominibus tunc adimere superam illam Mentem, ac cujuscuq; fortunam mutare constituerit, ejusdem consilia corrumpere.* Ad eundem planè

planè modum Pseudo-Politicorum Patriarcha Nic. Machiavellus (Lib. II. de Rep. cap. 29.) à fato omnia dependere asseruit; & nuper admodum Comes quidam Italus de Flisco in dissert. de causis mutationum Sectarum Imperiorum & Regnorum Mundi ad Ludovicum XIV. Galliaë Regem, &c. Fatis absolutum in Regna & Imperia dominium attribuit, *adeò ut neq̄* (verba sunt Comitum) *bona documenta neq̄ Leges, neq̄ prudentum sapientumq̄ Virorum consilia sufficiant ad impediendam Regnorum Rerumq̄ publicarum destructionem.* Quid, quod Comes iste ex astrorum fatali cursu, mutationibus Trigonorum maximis, atque Planetarum conjunctionibus non de Imperiorum saltem, verum Religionum Sectarumque durationibus calculum ferre ausus fuerit, & l. d. pag. 46. scribere non dubitaverit: *Scio enim, quod hic numerus non multum abest à Secta Lutheri, proinde mutationem expectet maximè cum incidat sub Trigono fundamenti sectæ adverso;* Perinde ut Gentiles olim judicarunt, Religionem Christianam non ultra trecentorum sexaginta

ginta quinque annorum spatium duraturam, teste Augustino, Lib. XIIII. de Civ. DEI, cap. 53. Conf. Baron. ad annum CCCXIII. Certum autem est omnes eos, qui fati absolutum in Regna & Imperia dominium attribuunt, nullum aut exiguum divinæ providentiæ, imò existentiaë etiam locum relinquere posse, ut proin Magnus Eusebius Cæsar. Lib. VI. de præp. Evang. cap. 5. egregiè scripserit: *Qui factorum necessitatem esse credit, is apertè DEUM & providentiam negat, veluti è contra, qui Deum universis præesse putat, vim factorum omninò destruit.* Qui autem Deum negant (ita oportunè Magnus Verulamius l. alleg.) nobilitatem generis humani destruunt. Nam certissimum est hominem brutis cognatum esse, quatenus ad corpus: quod si quatenus ad animam non intercedat ei cognatio cum Deo vilis est planè & ignobilis creatura. Destruunt quoq; magnanimitatem, & humanæ naturæ exaltationem. Cape enim exemplum à cane & observa, quantos sibi assumat animal istud spiritus, & quantam generositatem

tatem induat, cum se ab homine, qui ei vice est Dei, aut melioris Naturæ,) impulsum perspiciat, quam fortitudinem liquido cernas tantam esse, quantam creatura illa, absq; fiducia melioris naturæ, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similiter & homo, ubi innititur & spem collocat in DIVINA PROVIDENTIA & Gratia, fiduciam & vires colligit, quales humana natura sibi relicta nequisset attingere. Quare ut Atheismus in omnibus odium meretur, ita in hoc, quod privet naturam humanam facultate se ultra fragilitatem humanam attollendi. Hactenus illustris Fr. Baco Verulamius.

Quantumvis v. idem d. l. opp. p. 1165. Philosophiæ NATURALIS homines parum in Atheismum inclinare putaverit, multos tamen eo nomine eruditissimos imò suæ quoq; professionis sociis suspectos fuisse, in Scrutinio annotatum, ipsaque experientia est comprobatum; Cum enim non pauci rebus naturalibus ita incumbant, ut omnes earum motus, opera, proprietates & affectiones in causam naturalem referre laborent, adeò ut nihil illis

D

supra

supra naturam esse videatur, sæpe accidit, ut philosophorum plurimi Atheismo fa-
 verint, & in eum facile incidierint. De
 Cremonino sanè disertis verbis Jo. Impe-
 rialis in Museo Histor. p. 174. scribit, *eum
 deteriores de rebus P H Y S I C I S sensus a-
 crius defendisse, quam orthodoxæ fidei alu-
 mno liceret*; De Hieronymo Cardano
 videndus Mar. Mersennus Comment. in
 Genes. pag. 602. conf. pag. 400. seqq. &
 Gisb. Voët. Dispp. Select. Part. I. pag. 198.
 Et nuper admodum ad manus meas per-
 venère Julii Cæsaris Vanini Atheorum
 Aquilæ Libri *de Admirandis Natura Re-
 gine DE Æg³ mortalium arcanis*, in qui-
 bus author improbus Naturæ omnia (ex-
 cluso Numine) in solidum tribuere, eam
 Deæ instar colere & venerari, ac simul
 Regiam Atheismo viam sternere non du-
 bitavit. Ex quo fonte etiam manarunt,
 impia & detestanda cujusdam Athei ver-
 ba apud D. Clasen Rel. Pol. cap. V. p. 66.
*Quamdiu ingenio ac judicio meo uti po-
 tui, nihil dementius mihi quicquam vi-
 sum fuit unquam, atq³ plerosq³ docere:
 dari aliquem Deum, supremum Numen,
 cujus*

cujus nutu fiant & regantur omnia. Quae
 fiunt, NATURÆ vi ac operatione fiunt; plu-
 viam producit Natura, tonitrua &
 fulmina efficit Natura: Natura producit
 herbas & plantas, ad quarum generatio-
 nem tamen concurrunt siderum influxus,
 qui tam necessarius est, ut aliter se res ha-
 bere non possit. Quae ergo dementia aut
 simplicitas est, precari in Templo pro hoc
 vel illo agroto. Si Natura & præcipue A-
 strorum influentia valet diversimode,
 nunc pluet, nunc serenitas erit aëris, pre-
 ces utiq; pluviam cœlitus non trahent; sic
 & agrotus moritur, natura in ipso debili-
 tata, quamvis mille pro ejus salute orent;
 neq; credas tuam orationem agroto re-
 lescenti reddere sanitatem. Interim si
 hæc fiant ad vulgus imperitum detinen-
 dum, non improbo consilium istud satis
 prudenter olim à priscis Politicis sugge-
 stum. Alias & doctis ista velle obtrude-
 re stultitia est. Nam quæso persuaderine
 potest Viro prudenti corpora nostra post
 mortem resurrectura: Corpus exanime
 resolvitur in sua elementa, usq; dum per-

*veniat ad materiam primam, uti filii
 Physicorum loquuntur: hæc materia pri-
 ma fit subiectum alterius corporis gene-
 randi, ut ita meum desinat & alterius in-
 cipiat corpus esse. Tunc & ego & alter
 habebimus unum corpus in resurrectione?
 nam posita principii identitate in corpore,
 ponitur identitas corporis ipsius, &c. Hæc
 homo impius, atque miserum Dæmonis
 mancipium. Quis itaque quosdam Phi-
 losophiæ Naturalis homines in Atheis-
 mum inclinare præfractè negaret? Quis
 cum B. Apostolo Coloss. II. in verba hæc
 gravissima non erumperet: *Videte ne
 quis vos decipiat per Philosophiam & ina-
 nem seductionem, secundum traditionem
 hominum, secundum elementa Mundi &
 non secundum Christum?* Quis cum B.
 Hieronymo Epist. ad Magnum Orator.
 146. & 2. ad Damas. Papam *Philosophiam
 Dæmonis cibum* nuncupare dubitaret?
 Accedit inordinatum studium nimiaque
 sollicitudo, quâ nonnulli ita capiuntur,
 ut solis experiētiis nitantur, ne si quid
 absque prævia experientia credant, sese
 errandi exponant periculo, atq; decipian-
 tur.*

tur. Non malè Petrus Firmianus in sec. Gen. p. 173. *Quanta* (scribit) *sit animi imbecillitas nihil eorum credere, quae fides proponit, evidentissimè apparet cuilibet propius inspicienti. Ille enim fortis animus qui adeò carni mancipatus est, ut nihil credat nisi quod retinet SENSUS, ita falsitati obnoxii, ut videre Te saepissimè persuadeas, quod omninò nō vides, & audire quod non audis? supra sensus ferri, ut ad veritatem, quae illis altior, accessus fiat, maxima est fortitudo; sed & certè præclarior, si supra rationem ipsam asurgas, ubi illa irrito labore ad confessionem sui adducta, & in ipso conatu deficiens, quid assequi non possis ejus viribus fatetur Tibi. Eodem stigmatè haud immeritò notandi sunt quidam Chemicorum filii, qui sub Chemiæ larva imponendi artem profitentur, ac licet præclaram pietatem simulent, plerunque (Viro quodam egregio teste,) nullius sunt, vel sanè tepidæ, & pro loci natura flectendæ, aut Patrono accomodandæ religionis. Hi præeunte Paracelso contendunt non esse difficilius, ut quis suscitetur, quam ut ex limo virtute Solis,*

vermis, culex, rana, aut quidpiam simile nascatur, adeoque ex calore putredini mixto aliquem reviviscere posse. Sicuti admiratione non caret, quod ipse Paracelsus artem se tenere indicaverit, quâ veros homines absque opera maris & foeminae creet, miratio industrii artificis chemici, en verba: *Dubitatum fuit à Philosophis num fieri possit, ut extra uterum muliebrem homo nasceretur, ad quod ego respondeo, arti Chemiae ac Naturae id non repugnare, sed perfacile esse. Dampra in cucurbitula conclusa, vel lutata in equino ventre per dies 50. putrefactione summa putrescat dum moveatur, quod facile est cernere. Post id temporis similis quodammodo fiet onechstnemu (h. e. embryoni) attamen circa corpus pellucida. Hanc deinceps si humano sanguine quotidie prudenter cibes seu alas, & in aequabili ventris equini calore conserves, ac foveas membris omnibus ornata instar infantis ex muliere nati apparebit, minor tamen quantitate. Hanc nos rem homunculum appellamus, qui postmodum tanquam verus puer seu infans accurata sollicitudine*

licitudine, ac diligentia educari debet, dum adoleverit. Hoc ex summis miraculum unum est, adeoq; arcanorum omnium secretum maximum, quod tamen Pygmæis & Gigantibus jam olim fuit cognitum, ut qui originem hinc acceperint. Addit porrò eos, qui ita nati sunt omnia arcana & abscondita intelligere, quæ alios homines scire impossibile sit, quia arte vitam, corpus carnem & ossa acquisiverunt, idcirco ipsis artes & scientia connascuntur, nec aliunde discere opus habent. Etsi verò de Paracelsi sensu & intentione temerè judicare, aut ipsum propterea atheismi accusare nollem, attamen cum Athei maximum inde impietati suæ præsidium polliceantur, ac teste Mersenno illum textum in suum sensum referant, quilibet vel me tacente intelligit, istud artificium etiam quandam atheismi radicem esse nuncupandum. *Habet equidem* (ita nonnemo eleganter scribit) *Pseudo-Chemia suam velut peculiarem religionem*; nam quia Philosophiam omnem sive reformavit, sive perfecit, hoc etiam generosi addit, ut cum Theologia combina-

binaret, & res sacras profanis, profana sacris exprimeret. Hac eleganti Harmonia quicquid volunt absurdi adstruunt, & de Deo, Angelis, de Miraculis, de RESURRECTIONE mirificè argutantur, tantò licentiosius, quanto verbi divini consensu nihil opus habent, sed dixisse vel somniasse inter credulos suos abundè sufficit : Nam qui hoc impetrarunt, ut credantur interno lumine splendescere, iis facillimum est suum illum hiantem gregem, verbis insolitis pascere, cui hoc unum plausibile, credere incredibilia, scire incerta, affirmare paradoxa, jactareq; impossibilia, tantaq; obsequii est promptitudo, ut uno mense ab uno impostore plus persuasum, quàm à Christo multis annis impetratum, aut ministris ejus creditum liquido, deprehensum sit. Et quis non affirmante Scriptura opus Creationis & resuscitationis DEO in solidum tribuere mallet, quam putidis istis incertis atq; obscuris Pseudo-Chemicorum artificiis? Et cum anima rationalis immortalis sit, quæ à Deo saltem pendet, corpus etiam hominis tale, ut àlia via formari neque-

nequeat, facile apparet nullam esse in toto mundo materiam, quæ sine patre atq; matre in hominem converti valeat. Væ autem istis hominibus, quorum collo utinam mola suspenderetur, & in Oceani profundum mergerentur, ne tantarum impietatum profeminatores, plurimos homines à fide & religione ad ἀπισίαν & impietatem revocarent.

Nec satis deniq; deploranda est horrenda illa detestandaq; vitæ morumque corruptio, quæ haud postrema causa, ratioq; nuncupanda, cur magna adeò τῶν αἰσίων ubique occurrat frequentia & varietas. Huc sanè tendunt innumeræ bonorum exclamations atque querelæ; Hinc (scribit Perkinsus in Scrut. laudatus Opp. Tom. II. p. 446.) Atheismus hujus Seculi, qui passim abundat nobis patefit; Deum enim contemnere & odio prosequi est purus putus Atheismus. Jam verò qui corda sua Deo subducunt, & sese huic mundo totos devovent, mandatis Dei oblitis, & eorum obedientia excussa, Dei contemptores, ososque Christo judice habentur, horum verò plena sunt omnia.

omnia. Novi quidem hos homines ut Athei audiant valdè indignari, nihil tamen refert, quantum à Mundo fiant, usque dum scelestos hos mores correxerint, Christus eos meliores non ducet. Et quemadmodum (verba sunt Cypriani) bona opera profitentur DEVM, ita mala quodammodo loquuntur NON EST DEVS, nec est scientia in excelsis, hinc S. Apostolus Tit. l. 16. profitentur se DEVM nosse sed factis eum abnegant. Quà vanissima nudæ cognitionis præsumptione Evangelicorum etiam plurimi ad eò sunt fascinati, ut in solo religionis nomine, solaque Christianismi umbra acquiescere, vera interim pietatis exercitia omninò negligere haud vereantur. Hinc horrendæ istæ Christianismi nostri defectus, hinc infinitæ Theologorum bonorumque omnium querelæ: Magni illi Christianismi nostri defectus (ita D. Joh. Stegmannus Photinianis. Πρωτυμ. II. pag. 739. ominatur,) sine dubio tantorum bellorum & pœnarum, quas quotidie experimur cause existunt, & tandem nisi clementissimus DEVS ignoscat atq; averruncet EXTRE-
MAM

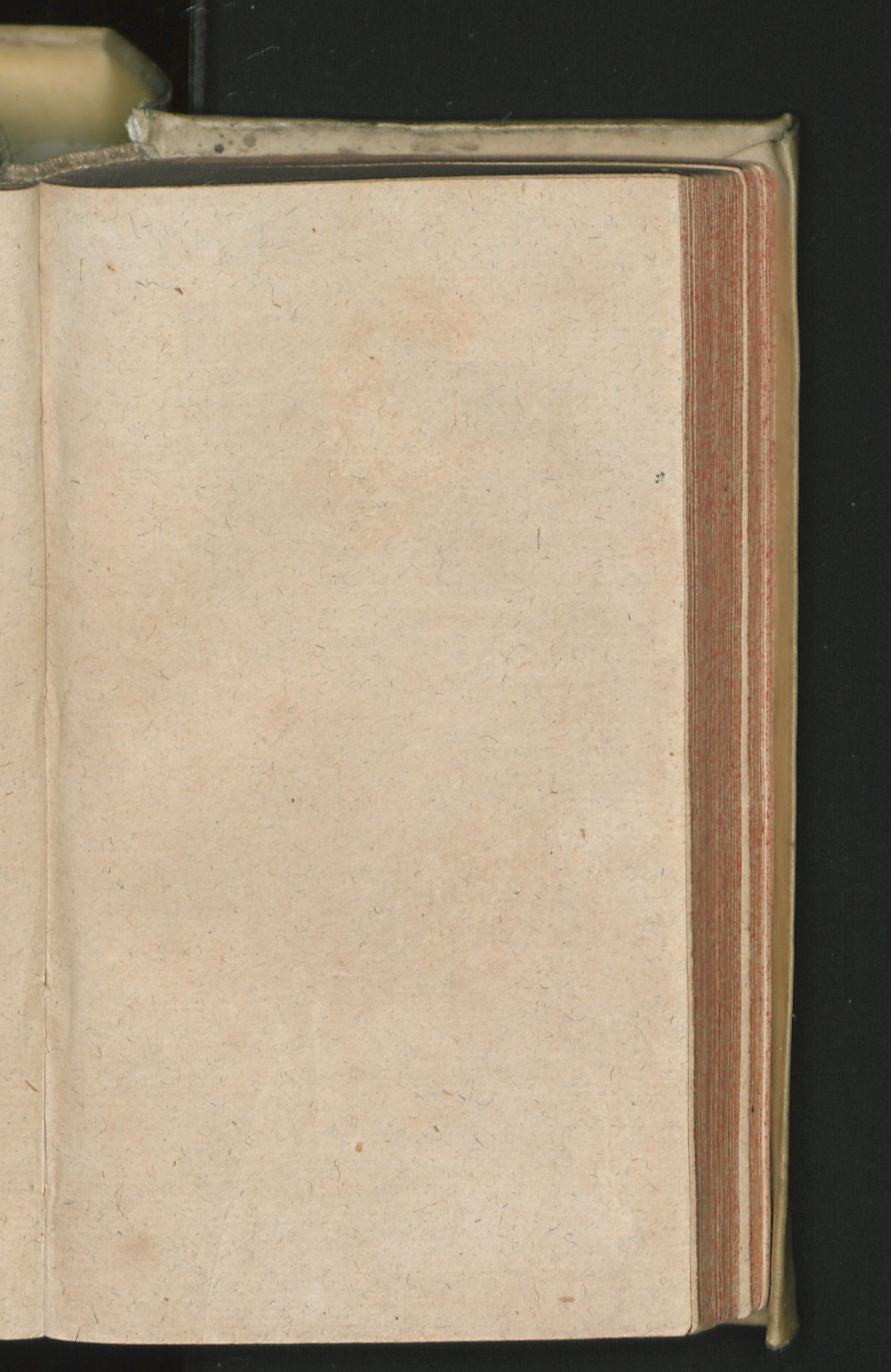
MAM πνευλαεθρίαν *PVRIORI RELIGIONI*
sunt allaturi. Huc etiam pertinent *PIA*
DESIDERIA exquisiti Theologi D. Joh.
 Quistorpii Profess. Rostoch. quæ *utinam*
 (sic cum Max. Rever. Facult. Theol. Ro-
 stoch. opto, *in publicam aliquando con-*
sultationem deducerentur, & conjunctis
curis agerentur! Hinc denique ut apertè,
 quod res est dicamus, detestandus emer-
 git Atheismus, cui in rei veritate Pseudo-
 Christianismus noster exactissimè respon-
 det, observante etiam laud. D. Stegman-
 no l. a. pag. 744. Sine causa profectò di-
 cuntur Christiani, qui Christi vitam neu-
 tiquam imitantur, nisi forte novo quo-
 dam nomenclatore vocetur Atheus, *ein*
Christ / Beanus, ein Artist / uti belle Joh.
 Val. Andreae jocatur. Et nescio sane an-
 non hoc loco verbis D. Wolfg. Franzii
 compellandi sint quidam in orthodoxis
 etiam Ecclesiis ministri, *quorum nimi-*
rum causa vel negligentia (verba Franzii
 sunt) *vel inscitiâ malè audire coguntur*
omnes reliqui ministri, quasi prohibeant,
vel certè non satis urgeant bona opera.
 Non vacat jam locum exscribere inte-
 grum,

grum,

grum, qui veræ pietatis cura tanguntur, evolvant Theologi Disput. in A. C. thes. 4. de B. Opp. & cum stupore malorum istorum lernam graphicè descriptam inveniunt. Et quis perspecto seculi & patriæ cum primis nostræ Genio, cum probè docto quodam Viro tandem in hæc verba non erumpat: Nostri seculi (patriæ nostræ,) mores adeò degenerarunt, ut vitiis amplius habere homines nolint, sed ista cujusdam virtutis specie colorent. FIDES EXULAT, opera sunt extincta, charitas proximi dudum frigere cepit, humanitas conversa est in rabiem, ut tanto zelo efferati inter se homines, quâvis tigride reperiantur immaniores, cum tamen externè Christianos se esse simulent, utinam discamus & sapiamus! Ne verò epistolæ Leges aut limites excessisse, vel commentarium quendam scripsisse videar, colophonem impono, Tuamq; Excell. divinæ clementiæ & protectionis alis involvo.

AUGUSTÆ VINDEL. IDIB. FEBR. ANNO
GRATIÆ CI^o IO CLXVI.

Handwritten blue ink markings, possibly a signature or initials.

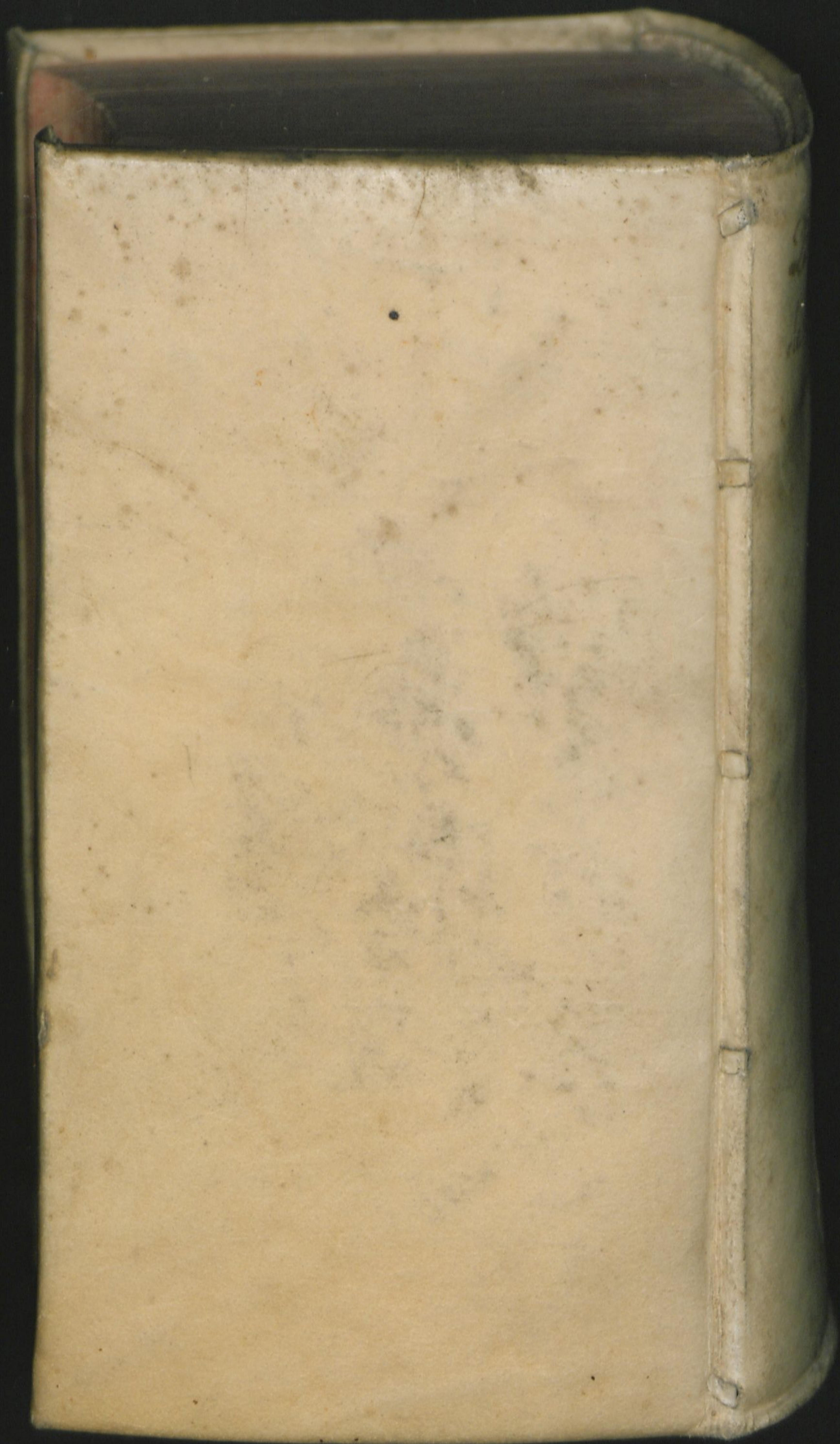
ULB Halle
002 631 199

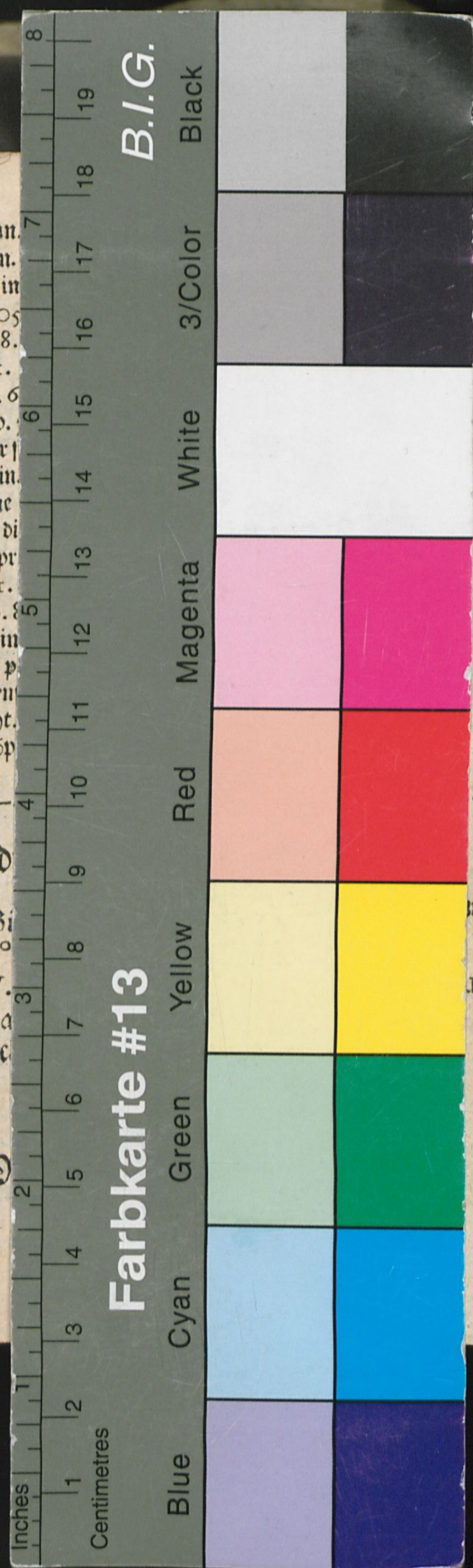
3

sb

FD 17

2.

1

THEOPHILI SPIZELII
DE
THEISMI
RADICE,
Ad
VIRUM NOBILISS. &
AMPLISS.
D. HENRICUM
MEIBOMIUM
EPISTOLA.

—————
AUGUSTÆ VINDELIC.
ad Gottlieb Gøbbeln / M. DC. LXVI.

Handwritten: 156